

KIEGÉSZÍTŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK AZ I. SZINTŰ TIBÉRIÁSI PRÓZAI ELVÁLASZTÓ AKCENTUSOK ALKALMAZÁSÁNAK KÉRDÉSEIHEZ

PÁLL LÁSZLÓ

Károli Gáspár Református Egyetem, Hittudományi Kar, Budapest, Magyarország

ORCID: [0009-0005-3344-5967](https://orcid.org/0009-0005-3344-5967)

Absztrakt: A tanulmány a *szilluq* és az *'atnāh* akcentusok használatának következetlenségein keresztül világít rá a *Leningrádi kódex* és az azon alapuló kritikai kiadások (*BHK*, *BHS*) közötti eltérésekre. A magyar nyelvű szakirodalomban eddig nem tárgyalt példák alapján arra következtethetünk, hogy a *Unicode/XML Leningrad Codex* digitális változata több kritikai kiadásnál hűebben tükrözi az eredeti kéziratot. Ugyanakkor a masszoréták által pontált szöveg bizonyos hiányosságai is sikeresen korrigálhatók rugalmas és kontextusérzékeny megközelítéssel.

Kulcsszavak: akcentustagolás, Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS), kantillációs jelek, Leningrádi kódex, tibériási masszóra.

FURTHER REMARKS ON THE USE OF FIRST-LEVEL PROSE DISJUNCTIVE ACCENTS IN THE TIBERIAN TRADITION

Abstract: This study examines inconsistencies in the use of the *silluq* and *'atnāh* disjunctive accents to highlight textual divergences between the Leningrad Codex and the critical editions derived from it (*BHK*, *BHS*). Based on examples that have not yet been discussed in Hungarian scholarship, it can be concluded that the *Unicode/XML Leningrad Codex* provides a more faithful transcription of the original manuscript than several printed editions. At the same time, certain deficiencies in the punctuation can be successfully corrected through a flexible and context-sensitive approach.

Keywords: accentual segmentation, Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS), cantillation marks, Leningrad Codex, Tiberian masora.

BEVEZETÉS

A zsidó Biblia akcentusai olyan kantillációs jelek, amelyekkel középkori írástudók, a masszoréták a szent szövegek helyes felolvasásának szabályozásán túlmenően azok értelmi tagolását is írásban rögzítették. Ehhez társul másodlagosan az akcentusok harmadik, hangsúlyjelölő (illetve fonémikus) funkciója. Ezek együttesen a szakemberek segítségére lehetnek az exegézis¹ vagy éppen a bibliafordítás² és -revízió³ munkálatai során.

Kustár Zoltán magyar nyelven hiánypótló *A héber Ószövetség szövege* című monográfiája külön fejezetet szán a masszoréták és iskoláik tevékenységének tárgyalására,⁴ majd pedig a tibériási prózai és költői akcentusrendszer kialakulásának és hierarchikus szerkezetének bemutatására.⁵ Érdemes megemlíteni de Hoop és Sanders néhány éve megjelent ígéretes bevezető tanulmányát, amely részletekbe menően ismerteti a különféle kéziratok bizonyítékait és – ezeken keresztül – az akcentusrendszerek kialakulásának folyamatát, állást foglalva az akcentusrendszer elsődleges prozódiai funkciója – és ezáltal a másik kettő járulékos szerepe – mellett.⁶

Jól látva az akcentusrendszer belső fejlődését, a punktálás befejezetlenségét, a szabályok következetlenségét és a kéziratokban rejlő hibákat – és ezáltal a vállalkozás lehetetlenségét –, Kustár Zoltán nem is próbálkozik meg azzal, hogy kidolgozza és kimerítően bemutassa az akcentusok alkalmazásának egyetemes szabályrendszerét.⁷

¹ Rengeteg tanulmány született már az akcentusok exegézist meggazdagító szerepéről: Sung Jin Park: *The Fundamentals of Hebrew Accents: Divisions and Exegetical Roles Beyond Syntax*, Cambridge, Cambridge University Press, 2020, 116–131; lásd még Marcus A. Leman: *Reading with the Masoretes: The Exegetical Value of the Masoretic Accents*, *JBTS* 2, 2017/1, 42–51; Raymond de Hoop – Marjo C. A. Korpel – Stanley E. Porter (eds.): *The Impact of Unit Delimitation on Exegesis*, *Pericope* 7, Leiden–Boston, Brill, 2009.

² Kustár Zoltán: Magyar protestáns bibliafordításaink szövegtagolása és az ószövetségi akcentusok, *Könyv és Könyvtár*, XXX. köt., 2008, Debrecen, DEENK, 2010, 95–104. Lásd még uő: Az akcentusok és az exegézis, *Theologiai Szemle*, 50. évf., 2007/1, 4–14.; uő: *A héber Ószövetség szövege*, Budapest, Kálvin, 2010, 192–212.

³ A RÚF előkészítő munkálataiban az akcentusok szerepéhez lásd Kustár Zoltán: *A protestáns Revideált újfordítású Biblia (RÚF 2014) ószövetségi részében végzett módosítások. Elvek, eredmények, tartalmi indoklások*, DÓTTF 7, Debrecen, DRHE, 2017.

⁴ Kustár: *A héber Ószövetség*, 83–101.

⁵ Uo., 102–186.

⁶ Raymond de Hoop – Paul Sanders: The system of Masoretic accentuation: Some introductory issues, *The Journal of Hebrew Scriptures*, vol. 22, 2022, 1–65.

⁷ Kustár: *A héber Ószövetség*, 139.

CÉLKITŰZÉSEK

Jelen tanulmány célja, hogy néhány pontosító jellegű, további kivételeket felmutató kiegészítő megállapításokat tegyen az egyes prózai elválasztó akcentusok alkalmazási szabályairól – kiemelt figyelmet fordítva a nagyobb pauzával járó, a legerősebb tagolást végző akcentusokra, illetve az azok által határolt egységekre (az akcentushierarchia szerinti I. szint: *szillúq*, *'atnáh*).

Mindeközben a szerző célja, hogy felhívja az olvasó figyelmét néhány olyan különleges esetre, amelyek magyar nyelven eddig még nem kerültek tárgyalásra vagy említésre. Ezek az esetek rávilágítanak az akcentustagolás gazdagságára, különösen a *Leningrádi kódex* masszoréta hagyományában, valamint arra a sokszínűségeire, amely a további források – kéziratok, szövegkiadások, konkordanciák és digitalizált szövegek – összevetésében mutatkozik meg.

A digitális bölcsészet nyújtotta lehetőségeket szem előtt tartva a tanulmány egyúttal arra is rá kíván mutatni, hogy a hasonló módszertannal végzett kutatások milyen új távlatokat nyithatnak a kéziratos szövegek és kapcsolódó források elemzésében.⁸

A szerző a feltárt mintázatokat a lehető legrugalmasabban, tehát nem hibáként vagy kijavítandó elírásokként kezeli – erre biztatva másokat is.⁹ Jelen kerektek között nem – és talán egyébként sem – vállalkozhatunk egy olyan szabályrendszer megalkotására, amellyel minden (vagy legalábbis a legtöbb) bibliai vers leírható lenne.¹⁰

⁸ Drew Longacre szövegkritikával foglalkozó blogoldala valódi kincsesbánya lehet a kéziratok világa iránt érdeklődőknek és szakembereknek egyaránt, hiszen egy bejegyzésében közzétette a legfontosabb szabadon hozzáférhető digitalizált kéziratok listáját. Uő: *Online Digital Manuscripts and Editions*. oldtestamenttextualcriticism.blogspot.com/p/online-digital-images.html (Letöltés: 2025. június 3.)

⁹ A tanulmány szerzője korábban (James Price-hoz hasonló módon) megpróbálkozott egy redundanciaalapon egyszerűsítő és tömörítő akcentus-szabályrendszer kidolgozásával a generatív nyelvtan segítségével. Páll László: *Régi és új irányok a tibériási prózai elválasztó akcentusok kutatásában*, publikálatlan TDK-dolgozat, 2024.

¹⁰ James D. Price egészen más úton jár, amikor kidolgozza az akcentusok formalizált rendszerét: James D. Price: *The Syntax of the Massoretic Accents in the Hebrew Bible*, in *Studies in the Bible and Early Christianity* (27), Lewiston, NY, Edwin Mellen Press, 1990. Később ezt „sikerül” leegyszerűsíteni frázisstruktúra-nyelvtan segítségével 19 szabályra, amelyek mentén az összes bibliai vers (és még végtelen másik „mondat”) legenerálható – 28 kivétellel: uő: *Concordance of the Hebrew Accents in the Hebrew Bible*, vol. 1–4., *Studies in the Bible and Early Christianity* (34A–D), Lewiston, Edwin Mellen Press, 1996, 11–16. Az akcentusok abszolút hierarchiájáról vallott megközelítését többek között Sung-Jin Park vitte tovább.

MÓDSZERTAN

A kutatás során a Biblia Hebraica Stuttgartensia (BHS) kritikai szövegkiadás alapját is képező, tibériási masszoréták által punkált *Leningrádi kódex* prózai akcentusszerkezetét szinkron vizsgálat keretén belül adottnak vettük, nem foglalkozva a szöveg előtörténetével. Az adatgyűjtés ún. reguláris kifejezések használatával történt, melyek lehetővé tették a különféle akcentusok listázását és bizonyos szempontok szerinti kigyűjtését a *Leningrádi kódex* digitalizált – és a szerző által normálalakra hozott – szövegéből.¹¹ Ezt ezután sikerült összevetni az eredeti kéziratokkal (*Leningrádi* és *Aleppói kódex*),¹² nyomtatott bibliakiadásokkal (BHK, BHS),¹³ akcentus-konkordanciával¹⁴ és a BHS digitalizált szövegével is.¹⁵

Ehhez a digitalizált szövegben meg kellett különböztetni az azonos karakterkódolású, de eltérő akcentusokat (*legarméh* – *múnaḥ cum pászég*;¹⁶ penultimán is kitett elválasztó *paštá* – összekötő *’azlá*’),¹⁷ és szét kellett választani a Tízparancsolat és további versek (1Móz 35,22) kettős akcentustagolását is.¹⁸ Visszacsatolósó folyamattal az alapszöveg következtelenségeit sikerült javítani a megtalált kivételek és „szabálytalanságok” mentén. A tanulmány szempontjából irányadóak a Kustár Zoltán által leírt, a tibériási prózai elválasztó akcentusokra vonatkozó szabályosságok.¹⁹ Ezek ismeretét jelen munka adottnak veszi, a következőkben így csak a megkezdett tudományos párbeszédet továbbvivő mintázatok és kivételek – valamint ezek kontextusba helyezéséhez szükséges alapvető szabályosságok – kerülnek kifejtésre.

¹¹ A digitalizált szöveg forrása: <https://tanach.us/Tanach.xml> (Letöltés: 2025. június 3.); <http://github.com/openscriptures/morphhb> (Letöltés: 2025. június 3.)

¹² A *Leningrádi kódex*hez lásd: commons.wikimedia.org/w/index.php?title=Category:Codex_Leningradensis (Letöltés: 2025. június 3.) Az *Aleppói kódex*hez lásd: barhama.com/aleppocodex (Letöltés: 2025. június 3.)

¹³ Karl Elliger – Wilhelm Rudolph (eds.): *Biblia Hebraica Stuttgartensia*⁵ (=BHS), Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. Valamint: Rudolf Kittel (ed.): *Biblia Hebraica* (=BHK), Stuttgart, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, 1925.

¹⁴ Price: *Concordance I–IV*.

¹⁵ Ez utóbbihoz lásd: <https://www.die-bibel.de/en/bible/BHS/> (Letöltés: 2025. június 3.)

¹⁶ A szerző által írt program minden *revia* előtti *pászég*kel álló *múnaḥ*ot *legarméh*ként azonosít, az e szabályn felül ismert kivételekkel együtt. James Price konkordancia formájában is kiadta a többi között e *legarméh*-listákat: Price: *Concordance I–IV*: 245–247, 499–502, 793–797, 1061–1066. Ez érthető okokból sokkal pontosabb a masszoréták középkori listáinál.

¹⁷ unicode.org/charts/PDF/U0590.pdf (Letöltés: 2025. június 3.)

¹⁸ Kustár: *A héber Ószövetség*, 49–52. Ez utóbbi ismertetését lásd a továbbiakban.

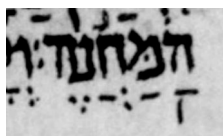
¹⁹ Uo., 139–164.

KIEGÉSZÍTŐ MEGÁLLAPÍTÁSOK

Az egyes akcentusok tárgyalásának következőkben alkalmazott sorrendjét azok hierarchiában betöltött szerepe határozza meg. A könnyebb átláthatóság kedvéért az egyes akcentusokat a BHS Tabula Accentuuma sorszámozásának megfelelő számértékkel is jelöljük,²⁰ a szemléltetésként mellékelt kéziratos szövegekben pedig az éppen vizsgált akcentusokat is kiemeljük.²¹ Bármelyik bibliai vers kapcsán felmerülő kérdés (például a kettős akcentustagolás) esetén további eligazítást adhat az Open Scriptures Hebrew Bible projekt – az OSHB Verse nevű oldal a bibliai versek akcentusszerkezetébe vizuálisan nyújt betekintést.²²

SZILLÚQ

A versvégi lezáró *szillúq* hiánya – mint azt Kustár Zoltán néhány igevers kapcsán feltételezi – nem tudható be minden esetben a BHS sajtóhibájának.²³ A 4Mózes 27,9 (לְעֵי), 5Mózes 12,2 (רַעְיוֹן) és 5Mózes 23,12 (הַמִּתְקֵן) verseiben a BHK akkor is kiteszi a *szillúq*-ot, amikor az a *Leningrádi kódex*-ben és a BHS-ben nem szerepel. A képen lásd 5Mózes 23,12-t (folio 112b).²⁴

1. kép. Folio 112b.

²⁰ Az alkalmazott jelölésmódban Kustár Zoltánhoz hasonlóan a *ṭifhá*’-t (7) a *reví’a*-hoz (8) képest egygel előrébb vettük. Uő: *A héber Ószövetség*, 133. Az összetéveszthetőség elkerülése érdekében 9 felett a számokat betűkkel helyettesítettük. Elválasztó akcentusok: *szillúq* (1), *’atnáh* (2), *szególtá*’ (3), *salset* (4), *záqéf parvum* (5), *záqéf magnum* (6), *ṭifhá*’ (7), *reví’a* (8), *zarqá*’ (9), *pastá*’ (A), *jetív* (B), *tevír* (C), *pázér* (D), *pázér magnum* (E), *telisá’ magnum* (F), *geres* (G), *gerásajim* (H), *legarméh* (I). Összekötő akcentusok: *múnaḥ* (I), *mahpák* (K), *mereká*’ (L), *mereká’ kefúláh* (M), *dargá*’ (N), *’azlá*’ (O), *telisá’ parvum* (P), *galgal* (Q). Mellékhangsúly: *meteg* (0). Zenei díszítések: *maqqél* (O5), *má’jelá*’ (7). Egyéb jelek: *pászéq* (I), *maqqéf* (-).

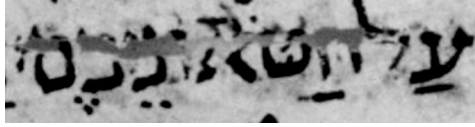
²¹ Az éppen tárgyalt kódexszövegek kikeresésének fáradságos munkáját egy versindex jelentős mértékben felgyorsítja. Ben Denckla: *Indexes of Codices of the Hebrew Bible*. github.com/bdenckla/codex-index (Letöltés: 2025. június 3.)

²² hb.openscriptures.org/structure/OshbVerse (Letöltés: 2025. június 3.)

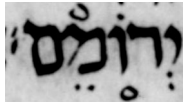
²³ Vö. Kustár: *A héber Ószövetség*, 145, 459. j.

²⁴ A szó első betűje alatt lévő akcentus a *meteg*, egy mellékhangsúlyjel, nem pedig a *szillúq*.

Néhány további helyen szintén nem találunk versvégi *szillúq*ot a *Leningrádi kódex*ben: 3Móz 26,28 ([עַל־הַטֹּהַרִים] – folio 72b); Ézs 13,7 (יָמָס); Hós 11,7 ([יְרוּמָם] – folio 306b).

2. kép. Folio 72b.

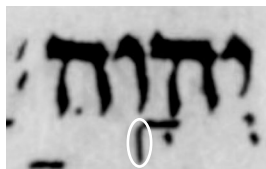
3. kép. Folio 306b.

A különféle szövegkiadások bizonytalansága alapján nem egyértelmű, hogy az 5Mózes 23,18 végén áll-e *szillúq*. Mindenesetre a BHS nem hozza (folio 113a).²⁵

4. kép. Folio 113a.

Tényleges sajtóhibát találunk a BHS-ben a Bírák 2,12-nél, ahol a nyomtatott kiadásban *tífhá'* áll a vers végén (folio 137a).

5. kép. Folio 137a.

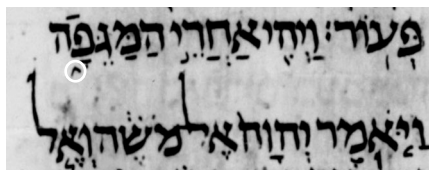
Az 1Mózes 35,22 kétféleképpen is olvasható – két verssé bontva vagy éppen egyben, így az *'atnáh* egy *szillúq*kal azonos szó(tag)ra esik (יִשְׁרָאֵל ל'). A kettős akcentustagolást a következőképpen választhatjuk szét:²⁶

²⁵ A hiba oka az lehet, hogy az akcentus éppen egybecsúszik a következő vers szupralineáris *geres* akcentusával.

²⁶ Lásd még: hb.openscriptures.org/structure/OshbVerse/index.html?b=Gen&c=35&v=22 (Letöltés: 2025. június 3.)

8 K A J 5 וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁתָּה לְבָאֲרָץ הַחֵדָּה
 J 5 וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן
 6 - 7 J 2 וַיִּשְׁכַּב אֶת־בִּלְהָהּ פִּילֶגֶשׁ אֲבִיו A - A J 5
 7 1 וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל 7 2...
 0L 0-7 L 1 וַיְהִי בְּנִי־יִצְחָק שָׁנִים עָשָׂר:

A 4Mózes 25,19–26,1 esetében egy nyitott bekezdés (*petúhá'*) áll az egyetlen versként tagolt két félvers között (folio 91a). Nem tekinthető valós kivételnek, hiszen csak a mi versbeosztásunk szerint várnánk *szillúq* akcentust az *'atnáh* helyén.

6. kép. Folio 91a.

A *szillúq*ot (1) *tifhá'* (7) előzi meg, ha nem közvetlenül a versfelező *'atnáh* (2) után áll.²⁷ Ez alól egyetlen kivétel ismert, a Mikeás 6,3 (*méreká'*val [L]):

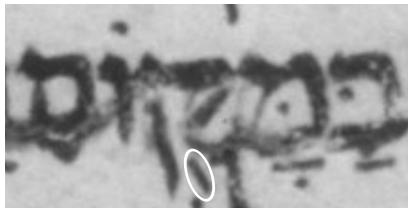
[הֲלֹאֲתִיד]	[2]	[...MIVEL BÁNTOTTALAK?] (2)
עָגָה כִּי:	L 1	FELELJ NEKEM! (1)

7. kép. Folio 315a

A BHS-ben *méreká'*t találunk még további két helyen – tévesen. A szóban forgó előfordulások: Jeremiás 7,3 ([helyesen: בְּמִקְוִים] – folio 249a); 42,8 (לְמִקְוִין).

²⁷ Kustár: *A héber Ószövegség*, 145–146. Ismert 53 olyan alkalom, amikor a *szillúq* uralmi területe e módon üres (a 3Mózes 21,4-ben a vers végén egy zenei díszítést, ún. *má'jela'*t találunk). Price: *Concordance I*, 36–37.

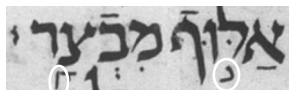
8. kép. Folio 249a.

A *szillúq* elválasztó akcentus egyetlen, nem ismétlődő összekötője a *méréká'*. Egy esetben a BHS mégis kétszer teszi ki egyazon szón (מִרְרָע) – Ruth 1,21 (lásd a *Leningrádi kódex* szövegét – folio 421b).

9. kép. Folio 421b.

Egy alkalommal pedig, az 1Krónikák 1,53-ban (lásd folio 328a), a *Leningrádi kódex*ben *múnaḥot* találunk a *szillúq* előtt (אֶלֹּף מִבְּעָר).²⁸

10. kép. Folio 328a.

'ATNÁH

A versen belül a legerősebb tagolást végző *'atnáh* csak egyszer tehető ki. A BHS-ben két alkalommal a második versfélben egy-egy *mahpák* helyén is *'atnáh*ot találunk: Ezékiel 32,30 (וְכָל-צִדְנִי [...] בְּחִתִּיתָם) ; 1 Krónikák 10,1 (בְּיִשְׂרָאֵל וַיָּגֵס). Ez az elírás egy lehetetlen mintázatot eredményez mindkét esetben.

Még csak azt sem vehetjük adottnak, hogy az *'atnáh* kizárólag a rövidebb sorokból hiányozhat.²⁹ Példaként több olyan előfordulást is közlünk, ahol a Héber

²⁸ A két szó eredetileg külön hasábban szerepelt. A könnyebb átláthatóság kedvéért egymás mellé lettek helyezve.

²⁹ Vö. Kustár: *A héber Ószövetség*, 146.

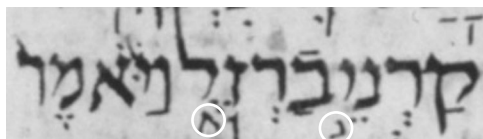
Bibliában e versfelező hiányában is hosszabb sorokat találunk (az alábbiakban itt mintegy kilenc-kilenc elválasztó akcentussal): 2Kir 22,12; Jer 13,13; Préd 5,17; Ezsd 6,9; 1Krón 6,47; 12,38; 2Krón 23,1; 34,20.

A BHS-ben a Bírák 3,25-nél az *'atnáh* helyén hibásan egy (harmadik) *tifhá't* találunk (תִּפְחָאֲת). A *Leningrádi kódex* itt a megfelelő akcentust hozza (תִּפְחָאֲת – folio 137b). Ehhez hasonló a Bírák 16,7 (helyesen: לֹא־הָרְבּוּ) és a 2Krónikák 22,12 (helyesen: שֵׁשׁ שָׁנִים) esete.

11. kép. Folio 137b.

Egyértelműen *'atnáh* áll egy *múna* után a *Leningrádi kódex*ben (folio 353b) azon a helyen, ahol a BHS egy második *múna*-ot tesz ki a 2Krónikák 18,10-ben (קרְנִיבֶרְזֵל וַיֵּאמֶר [J J 5] – helyesen: קרְנִיבֶרְזֵל [J 2]).

12. kép. Folio 353b.

Az *'atnáh*-ot minden esetben megelőzi egy *tifhá'*, ha nem közvetlenül a vers elején áll.³⁰ Valódi kivételt e szabály alól nem találtunk.

Egy alkalommal a BHS *mahpák*-ot hoz a *tifhá'* helyett (3Móz 25,20 [téves alak: נִצְאָה]). Ez esetben nemcsak, hogy hiányozna az *'atnáh* elől az elvárható *tifhá'*, de ráadásul az *'atnáh* második összekötője is egy szabálytalan akcentus lenne. Itt két jól elkülöníthető jelölés keresztezi egymást: valójában egy *tifhá'*-val (fehér ellipszissel jelölve) és az alatta lévő sor egyik *masora circellus*-ával (szürke ellipszissel jelölve) van dolgunk (folio 71b).³¹

³⁰ Uo.

³¹ Az észrevételért a dicséret Ben Dencklát illeti: <https://www.tanach.us/Notes/Leviticus/Leviticus.25.20.4-c.html> (Letöltés: 2025. június 3.) Ebben az esetben nem volt megfelelő a szerző által használt alapszöveg sem, amely egy ismeretlen és eleve értelmezhetetlen *tifhá'* + *mahpák* kombinációt hoz (נִצְאָה): <https://www.tanach.us/> (Letöltés: 2025. június 3.) Egy eltérő véleményhez lásd Price: *The Syntax*, 50, 8. j. – aki a 3Mózes 25,20 ritka „mintázatat” másolási hibának tartja.

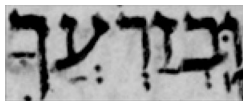
13. kép. Folio 71b.

Egy esetben a BHS digitalizált változatában hibásan áll 'azlá' a *ṭifhá'* helyén (4Móz 21,5).³² Ehhez hasonló a Nehémiás 6,7 példája (lásd folio 457a), ahol a nyomtatott kiadásban is a kérdéses helyen egy *múnaḥot* találunk ([כְּדָבְרִים הָאֵלֶּה]) – [helyesen: [כְּדָבְרִים הָאֵלֶּה]] – szemben a *Leningrádi kódexszel*.³³

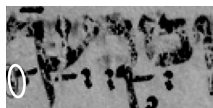

14. kép. Folio 457a.

További három alkalommal *ṭifhá'*t várnánk az *'atnáḥ* előtt olyan helyen, ahol a szó kitett elsődleges akcentus nélkül maradt: 2Móz 4,10 (דְּבָרָה); 5Móz 24,10 (דְּבָרָה); 2Kir 5,27 (דְּבָרָה – folio 206a). E hiányzó *ṭifhá'*k több kéziratban jelen vannak (Aleppói kódex – a 2Kir 5,27-hez lásd itt: folio 93b), csupán a *Leningrádi kódex*ből maradtak el (lásd folio 206a).

15. kép. Folio 206a.

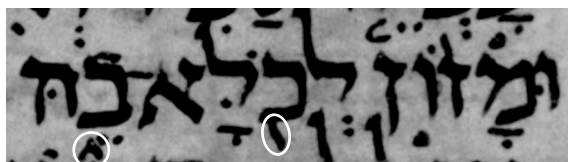

16. kép. Folio 93b.

³² <https://www.die-bibel.de/en/bible/BHS/NUM.21> (Letöltés: 2025. június 3.)

³³ <https://www.die-bibel.de/en/bible/BHS/NEH.6> (Letöltés: 2025. június 3.)

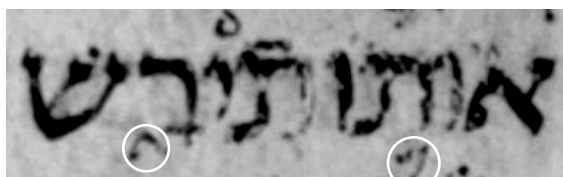
A *tifhá'* néhány esetben – a *meteg* helyén – az *'atnáh* mellékhangsúlyaként áll a vele azonos hangsúlyozási egységen. A speciális zenei díszítés neve: *má'jelá'*, ami megkaphatja a *tifhá'* összekötőjét is.³⁴ Kivételes az egymással majdnem szó szerint egyező Dániel 4,9 és 18 esete (folio 441a), hiszen itt a versfelező előtt második összekötőként *'azlá'* akcentust találunk:

17. kép. Folio 441a.

עֲפָהּ שְׁפִיר וְאֶבְנָהּ שְׁאִיא וּמִזֹּן	K A J 5	Szép lombja volt és sok gyümölcse,
לְכָל־אִבְנָהּ	O 7-2	táplálékot nyújtott mindenkinek. ³⁵

Rátérve az *'atnáh* összekötőire azt találjuk, hogy előtte a megszokott *múnaḥ* helyett egy alkalommal *méreká'* (Bír 11,24 [אֹתוֹ תִירָשׁ] – folio 144a) áll.³⁶ A BHS hibája, hogy *mahpák* (1Kir 6,2 – [וַיַּעֲשֶׂימָם רְחִיבִין]) és digitalizált változatában *'azlá'* (4Móz 21,5 – [לְמִוֹת בְּמִדְבָּר]) akcentusokkal is előfordul (ez utóbbit már fent említettük).

18. kép. Folio 144a.

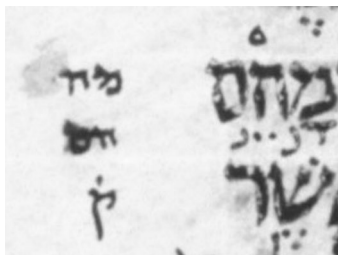
Az *'atnáh* akcentust harminc-egynéhány esetben két *múnaḥ* is megelőzheti. Ezek két kivételtől eltekintve egyszótagos szavakon állnak.³⁷ A kivételek: JSir 1,18 (מְרִיתִי קִי פִהוּ) és 1Krn 4,12 (אֶבְי עִיר דָּחַשׁ). Ezen felül az Ezékiel 8,6-ban a *qeré* javításának elfogadásával kerül egy szóra az *'atnáh* két összekötője (מְהֵם – folio 279b).

³⁴ Kustár: *A héber Ószövetség*, 165–166, 549. j. Az itt felsoroltak közül a 2Kir 9,2-ben valójában nem köti össze maqqéf-vonal a két utolsó szót, így az a *Leningrádi kódex*-ben nem *má'jelá'* (מְהֵם בְּהֵרָא).

³⁵ További szövegkiadásokhoz lásd még: Price: *Concordance IV*, 876.

³⁶ A BHS tévesen hoz az 1Kir 8,11-ben *méreká't* *múnaḥ* helyett (helyesen: מְהֵם בְּהֵרָא).

³⁷ Kustár: *A héber Ószövetség*, 146.

19. kép. Folio 279b.

KÖVETKEZTETÉSEK

A tanulmány során ismertetett példák és az azokkal kapcsolatos megfigyelések arra utalnak, hogy a tibériási prózai elválasztó akcentusok alkalmazása nem minden esetben írható le egységes és teljes szabályrendszer mentén – szükséges tudatosítanunk: mindez történeti fejlődés következménye, így a munka során még szinkron vizsgálat esetén is kontextus- és hagyományérzékeny megközelítésre volt szükség.

A szövegek vizsgálatában alkalmazott digitális bölcsészeti módszertan lehetővé tette az akcentusok gyors és célzott keresését, az így gyűjtött adatok pedig kéziratos és nyomtatott szövegforrásokkal történő összevetés során váltak értelmezhetővé. A példák azt mutatják, hogy bár egyik szövegkiadás vagy digitalizált változat sem teljesen mentes a hibáktól vagy diszkrepanciáktól, egymással összevetve ezek az eltérések jól korrigálhatók, néhol akár még erre sincs szükség, ahol e változatok értelmezhetők a rendszer belső változatosságának keretein belül.

A vizsgálat során külön figyelem irányult a *Leningrádi kódex* digitalizált szövegére, amely több esetben eltérést mutatott a Biblia Hebraica Stuttgartensia kritikai kiadásához képest. A kéziratos hagyomány – a példák tanúsága szerint – nem ritkán az előbbi olvasatát támogatja.

IRODALOMJEGYZÉK

Biblia. Revidált új fordítás (=RÚF), Budapest, Kálvin, 2014.

ELLIGER, Karl – RUDOLPH, Wilhelm (eds.): *Biblia Hebraica Stuttgartensia*5 (=BHS), Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1997.

- DE HOOP, Raymond — KORPEL, Marjo C. A. — PORTER, Stanley E. (eds.): *The Impact of Unit Delimitation on Exegesis*, Pericope 7, Leiden—Boston, Brill, 2009.
- DE HOOP, Raymond — SANDERS, Paul: The System of Masoretic Accentuation: Some Introductory Issues, *The Journal of Hebrew Scriptures*, vol. 22, 2022, 1–65. <https://doi.org/10.5508/jhs29622>.
- KITTEL, Rudolf (ed.): *Biblia Hebraica* (=BHK), Stuttgart, Privilegierte Württembergische Bibelanstalt, 1925.
- KUSTÁR Zoltán: *A héber Ószövetség szövege*, Budapest, Kálvin, 2010.
- KUSTÁR Zoltán: *A protestáns Revideált újfordítású Biblia (RÚF 2014) ószövetségi részében végzett módosítások. Elvek, eredmények, tartalmi indoklások*, DÓTTF 7, Debrecen, DRHE, 2017.
- KUSTÁR Zoltán: Az akcentusok és az exegézis, *Theologiai Szemle*, 50. évf., 2007/1, 4–14.
- KUSTÁR Zoltán: Magyar protestáns bibliafordításaink szövegtagolása és az ószövetségi akcentusok, *Könyv és Könyvtár*, XXX. köt., 2008, Debrecen, DEENK, 2010, 95–104.
- LEMAN, Marcus A.: Reading with the Masoretes: The Exegetical Value of the Masoretic Accents, *JBTS*, vol. 2, 2017/1, 42–51.
- PARK, Sung Jin: *The Fundamentals of Hebrew Accents: Divisions and Exegetical Roles Beyond Syntax*, Cambridge, Cambridge University Press, 2020. <https://doi.org/10.1017/9781108801782>
- PÁLL László: *Régi és új irányok a tibériási prózai elválasztó akcentusok kutatásában*, publikálatlan TDK-dolgozat, 2024.
- PRICE, James D.: *Concordance of the Hebrew Accents in the Hebrew Bible*, vol. 1–4., Studies in the Bible and Early Christianity (34A–D), Lewiston, Edwin Mellen Press, 1996.
- PRICE, James D.: *The Syntax of the Massoretic Accents in the Hebrew Bible*, in Studies in the Bible and Early Christianity (27), Lewiston, Edwin Mellen Press, 1990.

HIVATKOZOTT BLOG- ÉS WEBOLDALAK MUTATÓJA

- DENCKLA, Ben: *Indexes of Codices of the Hebrew Bible*. github.com/bdenckla/codex-index
- LONGACRE, Drew: *Online Digital Manuscripts and Editions. oldtestamenttextual criticism*. blogspot.com/p/online-digital-images.html
- barhama.com/aleppocodex
- commons.wikimedia.org/w/index.php?title=Category:Codex_Leningradensis
- die-bibel.de/en/bible/BHS
- github.com/openscriptures/morphhb
- hb.openscriptures.org/structure/OshbVerse
- tanach.us
- tanach.us/Notes/Leviticus/Leviticus.25.20.4-c.html
- unicode.org/charts/PDF/U0590.pdf